Farkas László

Kosztolányi és a rémjáték rímjáték

Elképedve olvastam egykor az alábbi szöveget.

Budapest, a szójátszó

A szójáték a legalantasabb szellemeskedés. Ez a száraz emberek humora. Nem kell hozzá kedély, frissesség és ötlet, csak éppen egy kis figyelem, hogy a szavakat kitépjük ősi ágyukból, és mint önálló jelenségeket viszonyba hozzuk a többivel, anélkül hogy gondolnánk az értelmükre. A csecsemő bámész figyelme és egy öregember fecsegő kedve találkozik a szójátszóban. Ezek az emberek, akik folyton kitekerik a szavak nyakát, és kínozzák a szótagokat, és gyötrik a betűket, nem érzik a szavak és a fogalmak összetartozóságát, és bár tetszelegnek maguknak szellemességükkel, tulajdonképpen ellenképei az igazi szellemes embernek, akinek a fölénye az, hogy fogalmakban gondolkozik, és éles, eleven világképe van. A szójátszó ember lelke sivár, üres, taplós. Shakespeare, ha valakit nagyon megvet, szójátszóvá teszi. Polónius, az öreg gyerek, a szójátszók ükapja. Ő az, akit a beszéd folyamán folyton megállít egy-egy szó, mint a bolondot az üveggyöngy, a csörgő, a vörös papír, és nem tud beszélni a szavaktól, mert ami másnak eszköz, neki cél. Kóros jelenség. Az elmegyógyintézetben a poliphrasia-ban szenvedők a legkitűnőbb szójátékokat faragják. Bármelyik vicclap leszerződtetné őket…

Aki nem ismeri, nem találja ki, ki írta.

Kosztolányi Dezső.

Hát ki játszik jobban, mint ő? A virtuóz rímjátékos bűvész, aki a költészet magasába emelte a szójátszást, szótréfát. S lenéz ránk, amikor legszentebb verseibe is áhítatos, nemes, igazgyöngy rímeket illeszt. Jön itt nekem az Ilonával!

Rajongója voltam (s maradtam) költészetének, korán elbűvölt áhítatával, érzékenységével, finom „ecsetkezelésével", – rím – bravúrjaival is, a súlyosabbakkal is. De szerettem akkor is, amikor tréfált: „*Fél hat. – Akit hatkor akasztanak, – félhet.*" „*Átadta a telefont, mit lombokkal telefont.*" „*Mit ér, mit ér két félteke – ha lóg az ember féltöke*". De hiszen játszott más nagy költő is. *N*em volt-e örömére Petőfinek, amikor beszélő neveit költötte *A helység kalapácsa* szereplőinek? A prűdnek gondolt Arany nem vette volna észre, hogy egy versének ezt a címet adta: „ *A dalnok buja*."? S a Tetemrehívásban a „*Tudta, hogy köztük nem vala gát…*" Meg a barátjának, Szász Károlynak írott ünneplő dalban:

…
A naptárcsináló soha jobbat nem tett,
Mint, hogy összeirkált annyi ócska szentet,
Kik, mivel böjtöltek egész életökben,
Az eszem-iszomot ránk hagyták örökben.
Cyrillus, Kajetán, Sz. Eulália
Nekünk mind Ivó-nap és Leokádia;
Hozzanak bárányhúst, mellé galambbegyet,
Mi mindenik szentre ráfogjuk, hogy Egyed…
…

S a költők civilben is játszottak. Ki-ki kancsal rímekkel, paródiával, kínrímekkel csúfolja a barátait. *„Itt volt tegnap Devecseri – jaj de nagyon bevacsorált*." Mire jön a válasz a Hadik kávéházból: *„Itt volt tegnap Kosztolányi, szeret nálunk kosztolónyi."*A hetvenes évek Új Írásának évzáró ünnepein többször elhangzott egy pornó kétsoros is, József Attila szerző nevével: *„Ifjúságomban, kicsapongóban, megnéztem, milyen a … Kongóban"*. A sokkötetes Grandpierre Emil prózaíró neve elegáns idegen szóra felel, bravúrosan: *„Nem esik sok Grand Prix erre - a bánatos Grandpierre."*

Alsóbb szinten, egy fiatal, később kitűnő költőtől, Utassy Józseftől fogadásból érkezik egy rendszerparódia az Új Íráshoz: „Fogadjunk, hogy meg fog jelenni!" *„Utat nekünk Kelet mutat – ezért ugat ránk a Nyugat!*" (Mintha ma hallanám…) – Valóban megjelent, – a népszerű Szerkesztői üzenetekben.

A Karinthyékhoz bekéredzkedő Grätzer József iparosa lesz a rímjátéknak, a jelszó a műhelye fölött: *„Olyanok a kecskerímek – mint mikor a kecske rí, mek". A*z írók irodalmi szalonokban, kávéházakban adják egymásnak gyűjtésüket, vagy faragásaikat. – Kegyetlen, durva divatja van az ötvenes, hatvanas évektől a sírverseknek, élőket-holtakat sértő. *„Itt nyugszik Örkény Pista, rendes, úri kommunista". „Itt nyugszik Zelk Zoltán, nem esett becsület a foltján."* Néha finom gúny, sorsára, karakterére célzó lövés, sokszor mocskos gyalázás. (Amikor egy főszerkesztő barátom nem fizette meg egy húszezres járandóságomat, húsz sírverset írtam a nevére, az íróasztalomnak. Nem adta meg a pénzt, de én megnyugodtam, s nem lett harag.) – Listák forogtak közkézen, nemzetekre, például: *„Vallásos ember a tibeti mongol… s közben imát mormol"* Vagy félre érthető verssorok: *„Mú, mondja a tehén, kajla szarv van a fején…"- „Nézem, nézem a vitézek seregét – számba veszem a legények elejét…"* (Mindkét verset gyakorló költőnők írták.- Hacsak nem Kormos István vagy Csukás István játékai voltak, paródiák.)

De van élet az irodalmon innen is. A kis tehetségű költő-aspiránsok népes élete. Gyakran vétkeztek ártatlanok, a rímre ügyetlenek is, ha be akartak óvakodni a versek virágos kertjébe. Mikor az induló Új Íráshoz,

1961-ben elszegődtem, feladatom a humánus palánta-nevelés lett , és természetesen a gyomlálás, – gyakran szisszentem fel a kínrímekre. A *Véres csütörtök*öt drámai versben elbeszélő poéta-palánta így fejezte be a költeményt: „*Fegyver csattan, lövés dördül, vérrózsás az aszfalt, „ilyen hát a mártírhalál" – szólt, és ő is azt halt".* – S a Bükkben egy kápolna tábláján olvastam ezt a tiszta szándékú verset: „*Gondolkozzál azon, az erdőben járva – utolsó utad volt ez, hátha."* – Bocsánatos bűn.

Helyet kért a rímjáték az társasjátékokban is. „*Eccer élünk, eccer élünk – egy parasztot leccserélünk…* mormolják a sakkozók. A kártyások: „az adu zöldike, pintyőke, búg…" (hogy mit csinál? az csak szabadvers…)

A reklám is terepe a rímjátéknak. A jónak is, a rossznak is. A csúcson talán ez van, a múlt századból: „*Artin drazsé sose káros – ettől székes a főváros!"* Nagy rímkovácsai voltak az elmúlt időszaknak például Vargha Balázs, az irodalom felől („*Ez is tanít? – Az istenit*!), vagy Romhányi József (*Rimhányónak* becézték…), Szilágyi György a szórakoztatóiparból. Romhányi mesélte városszerte, hívták az akkor avatott – átépített – Corvin áruházba, hozzon reklámot. A téren jutott az eszébe egy: „*Minden szinten – szinte minden*" – „*Többet kaptam érte, mint az összes eddigi munkásságomért!"* A színpadon is, operettben, táncdalban is csillognak a rímek. A pipacsok is, a ripacsok is. *Nem kóros jelenség, nem sivár! Játék.*

Szerkesztőségi vita egy írás fölött, öten szavaznak: *„ Ilyen kézirat is kell: humoros, közéleti, szex! – meghúzva! – Ha tökösebb, üstökösebb! – Ha ökonomikusabb, akkor komikusabb! – Ha töményebb, akkó köményebb! – Ha feszesebb, akkor eszesebb!* – és így tovább…"

Na és a családi névnapok, szülinapok? Ajándék helyett tréfás versek, nagy nevetés. Rokonnak rokonhoz. Kancsal rímekkel, amatőr versekkel. Például *„…A háborúban is, mit adott tenéked az Isten? – Szovjet láger helyett – Garmispartenkirchen…"*.Egy másik, húsz sor azonos rímmel: *„ Drágalátos Alikám – Aranyszívű huligán – Ne billentsél tunikán – Hallgatva a muzsikám… – Gyógyításban monogám – Italokban poligám. – Még két-három maligán – S hazatolunk taligán."*

Van aztán egy rokona a rímjátéknak, artisztikus és formatisztelő, a divatos *limerick,* az az ötsoros. Egy-egy névre, szóra rímel. – Ilyesfélék, csak jobbak:

Van egy jeles költő, Kosztolányi Dezső.
Simogatja a szép rímet, de a játszó rímre lő…
Bezárná a versek kertjét
ne kószáljon benne vendég
Vizet prédikál, de csak a borra vevő…

+

Alább olvashatunk néhány rímes és rémes játékot. Szerzőink nevére formáltuk őket, már akinek a neve engedelmeskedett.

Mindeníró Horváth Péter – övé a Föld és az Éter (aether)

Ujpesti Jolsvai András – igazíró, nem ám hantás!

András von Schubert – ízléssel kezeli a sublert

Kállai Katalin – bajnok az író-tatamin

Zoltán Kenyeres – okosabb írót és jobb barátot ne keress

Károly Szakonyi – nagy betyár, de nem bakonyi

László Marafkó – egykor cseles, *ma* rafkó

Ferenc Baranyi – szelíd, bárányi

László Sári – pezsgő, abasári